

حسرت یک زندگی معمولی



رضا صائمی
خبرنگار گروه فرهنگ

آخرین فیلم سیدرضا میرکرمی تا اینجا «نگهبان شب» است که گرچه متفاوت از آثار پیشین اوست اما می‌توان آن را در ادامه همان جهان سینمایی میرکرمی تعریف کرد. قصه فیلم درباره داستان کارگری روستایی است به نام رسول که برای امرار معاش چاره‌ای جز کنار خیابان ایستادن و یافتن کار روزمزدی در خیابان‌های شهر ندارد. به نظر می‌رسد میرکرمی این بار خواسته تا در فضای سینمای اجتماعی با همان رویکردهای اخلاقی گرا به روایت قصه خود دست بزند. گرچه برخی «نگهبان شب» را فیلم سیاسی میرکرمی می‌دانند که سبوه انتقادی پنهانی دارد اما خودش آن را نفی کرده و می‌گوید: «هدف اصلی فیلم سیاسی نیست، هدف خود آدم‌های فیلم و مخصوصاً شخصیت اصلی هستند». این البته دور از واقعیت نیست. در سینمای میرکرمی آدم‌ها به‌مثابه شخصیت فدای کلیت قصه و ساختار و اثر نمی‌شوند و می‌توان آن‌ها را به‌مثابه عناصر مستقلی از ساختار دراماتیکی اثر در کانون توجه و تحلیل قرار داد. چنانکه اینجا «رسول» در چنین موقعیتی قرار می‌گیرد و فیلمساز انگار قصه خود را به موازات ویژگی‌ها و تحولات شخصیتی او صورت‌بندی می‌کند. فیلم را می‌توان در ذیل سینمای کارگری هم قرار داد اگر بتوان چنین عنوانی را به‌مثابه شکلی از سینما پذیرفت. دقیقاً به همین دلیل، رسول فیلم «نگهبان شب» را می‌توان یکی از ماندگارترین کارآثارهای کارگر دانست که فیلمساز به بازمانی جزئی زیست-جهان او پرداخته است. به عبارت دیگر «نگهبان شب»، روایتی دقیق و جزئی‌نگرانه از زندگی جوانی از طبقه کارگر جامعه است بدون اینکه بخواهد از مصادف این طبقه مثل فقر به‌مثابه عنصری تزئینی یا سانتی‌مانتال بهره ببرد. آنچه فیلم آخر رضا میرکرمی را غنایم می‌بخشد، به‌اندازه بودن روایت و عناصر و مؤلفه‌های نمایشی و مصالح داستانی آن است. گرچه ریتم قصه کمی کند است که شاید این کندی متأثر از وسواس و اهتمام فیلمساز به پرداختن جزئیات در صحنه و کشش‌ها باشد اما می‌توان با آن همراه شد تا به لایه‌های درونی و زیرمتن‌های قصه راه یافت. در واقع میرکرمی برای روایت قصه خود به‌واسطه تاکیدی که بر جزئیات دارد مسیر آرامی را برای بینگری و رسیدن به نقطه‌ایان طراحی می‌کند و در نهایت چه پایان شاعرانه‌ای را با پرواز با چتر قهرمان برمی‌گزیند. فیلمساز تلاش کرده تا قصه خود را در یک خوانش جامعه‌شناختی در بستر فضای امروز و آکنوتیت تاریخی روایت کند. ارجاعات فیلم به مسائل سیاسی و اقتصادی روز در پس‌زمینه و بافت درونی داستان برآمده از همین نگاه است که به قصه عمق و غنای بیشتری می‌بخشد. فیلم «نگهبان شب» با حوصله ساخته شده و با حوصله باید به تماشای آن نشست. فیلم بدون اینکه دچار شعارزدگی شود، اخلاق را در جامعه بی‌اخلاق امروز برجسته می‌کند و گویی در پایان فیلم با پرواز رسول، احساس رهایی ناشی از کاتارسیس را می‌توان تجربه کرد؛ چیزی شبیه به تجربه رستگاری. فیلم را همچنین می‌توان از منظر روانشناختی هم مورد خوانش قرار داد. از این منظر، کارگردان تجربه ترس را میانجی روایت روانشناختی خود از شخصیت اصلی قصه قرار می‌دهد تا اعتماد به نفس پایین رسول را ناشی از همین ترس بداند که به مانعی بازدارنده در زندگی او تبدیل شده است. در واقع ضعف شخصیتی رسول، نقطه عزیمت درام قرار می‌گیرد تا در نهایت به میانجی فرازونشیب داستان به تحول شخصیتی او پرداخته شود تا در وهله نهایی به پوست‌اندازی و دگردیسی او منجر می‌شود. همین جا باید به بازی خوب توح لوند اشاره کرد که به خوبی توانسته شمایل یک کارگر ساده و تلاطم‌های او را به نمایش بگذارد. «نگهبان شب» را می‌توان به‌نوعی روایتی از جوانان طبقه فرودست در حسرت یک زندگی معمولی دانست. این فیلم در شبکه نمایش خانگی اکران شده و پیشنهاد خوبی برای تماشاست.



اصول عملیه، تعارض و انواع آن از حیث لغت و اصطلاح مورد تبیین قرار می‌گیرد. در ادامه نویسنده کتاب درباره شرایط تقدم اصل یا ظاهر و مبانی حجیت آنها در فقه شیعه و اهل سنت واکاوی می‌کند و مصادیق تقدم اصل یا ظاهر را تشخیص می‌دهد. در پایان این تحقیق نظریه تقدم اصل به‌معنای قاعده فقهی و نظریه تقدم ظاهر به‌معنای ظاهر حال بررسی شده است و نظر کلی درباره تعارض اصل و ظاهر به مخاطب عرضه داشته می‌شود. نتایج، دستاوردها و پیشنهادها از مطالب مهم در این مجموعه است. از نظر ناشر این کتاب «نویسنده ارجمند که سالیانی در سمت قضا و مدیریت این کار بزرگ و سخت، تلاش قابل تقدیری داشته است، در این پژوهش، به بررسی تعارض اصل و ظاهر در فضای اسلامی پرداخته و تلاش کرده است با بهره‌گیری از حوزه نظر، به عمل برسد و با بررسی و جمع‌بندی ابتکاری خود، معیاری روشن و کارآمد برای حل تعارض اصل و ظاهر ارائه کند.»

فقه وقف

«فقه وقف» آخرین کتابی است که ابراهیم رئیسی در سال ۱۴۰۱ با همکاری نویسندگانی دیگر چون مهدی شریعتی‌تبار و سید ابوالقاسم موسوی در بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس به چاپ رسانده است. مطابق آنچه رئیسی خود در مقدمه کتاب نوشته است، این اثر محصول مباحثه فقهی او با طلاب و فضایی حوزه علمیه مشهد در آستان قدس رضوی براساس کتاب «تحریر الوسیله» امام خمینی است. این مباحثات ضبط شده و بعدتر پیاده‌سازی شده‌اند و مهدی شریعتی‌تبار و سید ابوالقاسم موسوی نیز کار تدوین، تنقیح، مستندسازی آراء و اقوال فقیهان و احادیث و روایات را برعهده گرفته‌اند تا کتاب به‌شکل حاضر آماده شود. درباره اهمیت اثر باید گفت، یکی از موضوعات و ابواب فقه اقتصادی اسلام، وقف و عناوین همانند آن است. مشروعیت وقف و بهره‌مندی شخص واقف از ثواب و پاداش الهی از منظر قرآن و سنت، تردیدناپذیر بوده و از صدر اسلام مورد توجه اولیای دین و عموم مسلمانان قرار داشته است. فضیلت، تعریف و صبغه و وقف، اعتبار قبول در وقف، قصد قربت در وقف، وصیت در وقف، شرایط وقف، شرایط مال موقوفه، حکم وقف بر مصلحتی با از بین رفتن عنوان وقف، وقف بر مردم یک شهر، وقف بر مسجد، وقف بر سید الشهداء، منافع جدید عین موقوفه، وقف منفعه یا انتفاع و... از مباحث مطرح شده در این اثر است.

قاعده استیمان یا قاعده عدم ضمان امین، فصل پنجم: قاعده احسان، فصل شش: قاعده اقدام، فصل هفتم: قاعده ضمان تحذیر، فصل هشتم: قاعده جَبّ «الاسلام یجُبُّ ما قبله»، فصل نهم: قاعده ما یضمن بصحیحه یضمن بفاسده، فصل دهم: قاعده ما لایضمن بصحیحه لایضمن بفاسده، فصل یازدهم: قاعده «تلف مبیع قبل القبض»؛ فصل دوازدهم: قبض و اقباض و مسئله عرف و فصل سیزدهم: قاعده القرعه و الاستخاره و ضمانت.

تقریرات درس قواعد فقه (بخش قضایی)

در نهایت جلد سوم تقریرات در سال ۱۳۹۹ با اختصاص به قواعد فقه قضایی منتشر شد. قاعده‌های فقهی بیان شده در این کتاب به‌ترتیب عبارتند از: قاعده البینه علی المدعی و البینه علی من انکر، قاعده حجیت یتیمه، قاعده اقرار العقلاء علی أنفسهم جائز، قاعده من ملک شیئاً ملک الاقرار به، قاعده لا ضرر و لا ضرار فی الإسلام، قاعده لا حرج، قاعده وزر، قاعده المؤمنون عند شروطهم، قاعده غرور، قاعده قبح عقاب بلا بیان، قاعده لطف و قاعده صحت قاعده عدل و انصاف. این کتاب بعدتر توسط انتشارات سمت نیز منتشر شد تا برای دانشجویان رشته فقه و مبانی و حقوق اسلامی در درس «مبانی فقه و اصول» به ارزش ۲ واحد مورد تدریس قرار گیرد.

تعارض اصل و ظاهر در فقه و حقوق

تعارض میان ظاهر و اصل از جنبه‌های نظری و کاربردی در حوزه‌های اصول فقه، فقه و حقوق مورد بحث عالمان قرار گرفته است و یکی از مهمترین مواقع کارایی این موضوع در رفع اختلاف و احقاق حقوق انسان‌هاست که در حوزه قضا و در مسیر دادرسی انجام می‌شود، زیرا در مقام ارزیابی ادله طرفین دعوی، گاهی ظاهر با اصل تعارض پیدا می‌کند. است و قدمت طرح آن به شهید ثانی بازمی‌گردد. دادرسی و قاضی در مواردی که اصل و ظاهر هر دو در یک دعوا به نفع یکی از طرفین نیست بلکه اصل به نفع یک طرف و ظاهر به نفع دیگر است، با بررسی اصل و ظاهر بر اساس مبنای فقیهان، به ترجیح یکی بر دیگری به داوری می‌نشینند. این در حالی است که در متون حقوقی متداول و در رویه قضایی جاری، حکم و معیار روشنی در این زمینه وجود ندارد. بر همین اساس این کتاب در خصوص تعارض اصل و ظاهر در فضای اسلامی مطالبی را تهیه و گردآوری نموده است، در این پژوهش نخست واژه‌های اصل، ظاهر،

فقه وقف «آخرین کتابی است که ابراهیم رئیسی در سال ۱۴۰۱ با همکاری نویسندگانی دیگر چون مهدی شریعتی‌تبار و سید ابوالقاسم موسوی در بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس به چاپ رسانده است. مطابق آنچه رئیسی خود در مقدمه کتاب نوشته است، این اثر محصول مباحثه فقهی او با طلاب و فضایی حوزه علمیه مشهد در آستان قدس رضوی براساس کتاب «تحریر الوسیله» امام خمینی است.

تقریرات درس قواعد فقه (بخش عبادی)

در همان سال ۱۳۹۷ نخستین جلد از مجلد سه‌گانه «تقریرات درس قواعد فقه» ابراهیم رئیسی که به «بخش عبادی» اختصاص داشت به چاپ رسید. این کتاب مشتمل است بر بخشی از قواعد فقهی باب عبادات که برای جمعی از فضایی حوزه علمیه تهران و قضات تدریس شده است و گروه فقه و اصول بنیاد پژوهش‌های اسلامی آن را منقح و آماده چاپ و انتشار کرده است. فصل‌بندی این کتاب به نحوی است که در هر فصل یکی از قواعد تمرکز شده، مضمون آن توضیح داده می‌شود و مدرک و مستند آن آورده می‌شود. کتاب مشتمل بر ۹ فصل است: فصل اول: قاعده طهارت، فصل دوم: قاعده تسامح در ادله سنن، فصل سوم: قاعده فراغ و تجاوز، فصل چهارم: قاعده لا تعدا، فصل پنجم: قاعده من ادرك، فصل ششم: قاعده امکان، فصل هفتم: قاعده لاشک لمام و المأموم، فصل هشتم: قاعده لاشک فی الناقله و فصل نهم: قاعده لاشک لکثیرالشک.

تقریرات درس قواعد فقه (بخش اقتصادی)

اثر حاضر، در کنار جلد نخست این مجموعه که به قواعد فقه عبادی می‌پرداخت، درباره برخی قواعد فقه اقتصادی نگاشته شده است که از آن جمله می‌توان به قاعده لزوم، قاعده ضمانت، قاعده اتلاف، قاعده استیمان، قاعده احسان، قاعده اقدام، قاعده تحذیر، قاعده جب، قاعده ما یضمن و ما لایضمن و قاعده تلف مبیع قبل از قبض اشاره کرد. رئیسی در مقدمه کتاب می‌نویسد: «در مشهورترین تقسیم‌بندی ابواب فقه، در کنار عبادات، ابوابی مستقل به موضوع عقود بیع، رهن، اجاره، صلح و... اختصاص یافته است که در خصوص احکام تجارت و رفتار اقتصادی و مالی انسان در زندگی است. بر این اساس، هر چند از ورود اصطلاح «فقه الاقتصاد» به ادبیات فقهی بیش از چند دهه نمی‌گذرد، استنباط احکام مرتبط با ابعاد اقتصادی و مالی زندگی انسان از بدو شکل‌گیری اجتهاد و فقه‌ت در زمان ائمه معصومین تا امروز جزء لاینفک فقه شیعه بوده است.» این کتاب پس از مقدمه شامل ۱۳ فصل است: فصل اول: قاعده لزوم (اصاله اللزوم)، فصل دوم: قاعده ضمان، فصل سوم: قاعده اتلاف یا تسبیب، فصل چهارم:



آن‌ها با واقعیت سخت وضعیت خود از جمله سرمای شدید، گرسنگی و از دست دادن امید مواجه می‌شوند. برای زنده ماندن، آن‌ها تصمیم درناکی می‌گیرند که به آدمخواری متوسل شوند و اجساد هم‌تیمی‌های متوفی خود را صرف کنند. این فیلم از طریق داستان گویی احساسی خود، کاوش عمیقی در مورد قدرت روح انسان ارائه می‌دهد. این فیلم به‌عنوان شاهدی بر ماهیت تسلیم‌ناپذیر اراده انسانی و پیوندهای رفاقتی است که می‌تواند در مواجهه با ناامیلات غیرقابل تصور شکل بگیرد. البته این فیلم متعلق به سال ۱۹۹۳ است؛ نیازی نیست اکنون از رزرو بلیط هواپیما بترسید. «پرواز» (۲۰۱۲)، فیلمی جذاب به کارگردانی رابرت زکمیس است که حول محور شخصیت ویپ ویتاکر با بازی دنزل واشنگتن است. ویپ، یک خلبان باتجربه است که با موفقیت یک هواپیمای آسیب‌دیده را فرود می‌آورد و جان بسیاری از مسافران را نجات می‌دهد. در حالی که تحقیقات برای تعیین علت حادثه در حال انجام است، فیلم به عواقب سقوط می‌پردازد. با این حال با پیشرفت تحقیقات، مشخص می‌شود که ویپ با مشکلات شخصی از جمله اعتیاد به الکل مبارزه می‌کند. این افشاشگری لایه‌ای از پیچیدگی را به اقدامات قهرمانانه او می‌افزاید و پرسش‌هایی را درباره ماهیت واقعی قهرمانی ایجاد می‌کند. این فیلم به بررسی کشمکش‌های داخلی ویپ می‌پردازد که سعی می‌کند با مسائل شخصی‌اش روبرو شود و در عین حال از او به‌عنوان یک قهرمان در رسانه‌ها یاد می‌شود.

در حوزه سینما، فیلم‌های مربوط به سقوط هواپیما یا کاوش در عمق احساسات و انعطاف‌پذیری انسان در برابر تراژدی، این قدرت را دارند که تماشاگران را مجذوب خود کنند. از نمایش پیچیده قهرمانی و مبارزات شخصی در «پرواز» گرفته تا داستان شگفت‌انگیز بقا در «زنده» و شجاعت در بحبوحه حملات ۱۱ سپتامبر در «یونایتد ۹۳»، این فیلم‌ها شرایط و تصمیم‌های فوق‌العاده را روشن می‌کنند اما هنوز در سینمای ایران بانوچه به اتفاق‌های متعددی که از سقوط هواپیما داریم اما فیلم‌های شاخصی که با محوریت سقوط هواپیما ساخته شده باشند، نداریم.

از خودگذشتگی سرنشینان این پرواز ادای احترام می‌کند. در واقع این فیلم تصویری سوزناک و محترمانه از وقایع ارائه می‌دهد و قدرت و انعطاف‌پذیری روح انسان را در برابر وحشت غیرقابل تصور برجسته می‌کند.

«زنده» (۱۹۹۳)، فیلمی گیراست که داستان واقعی یک تیم راگبی اروگونه و مصیبت وحشتناک آن‌ها را پس از سقوط هواپیما در کوه‌های دورافتاده آند بیان می‌کند. این فیلم به کارگردانی فرانک مارشال، انعطاف‌پذیری و غرایز باورنکردنی بقای بازماندگان را به تصویر می‌کشد. پس از سقوط، گروه خود را در سرمای کشنده، جدا از دنیای خارج و با منابع محدود مواجه می‌بیند. همانطور که روزها به هفته تبدیل می‌شوند،



(۲۰۰۶)، فیلمی قدرتمند و پراحساس به کارگردانی پل گرین گراس است. این فیلم روایتی گیرا و عمیق از وقایعی است که در پرواز ۹۳ خطوط هوایی یونایتد طی حملات ۱۱ سپتامبر در سال ۲۰۰۱ رخ داد. این فیلم روی مسافران و خدمه پرواز ۹۳ تمرکز دارد که با اطلاع از حملات تروریستی هماهنگ‌شده به مرکز تجارت جهانی و پنتاگون، متوجه می‌شوند که هواپیمای آن‌ها نیز توسط تروریست‌ها ره‌آلود شده است. در یک نمایش قابل توجه از شجاعت و اقدام جمعی، مسافران با آگاهی از عواقب بالقوه تصمیم می‌گیرند با هواپیما رهایی‌بخش مبارزه کنند. این فیلم با تمرکز بر قهرمانی و عزم افراد عادی در مواجهه با موقعیتی خارق‌العاده، به شجاعت و